

Hollænderne i Store Magleby

Omkring 1520 indkaldte kong Christian den 2. en gruppe nederlandske bønder med familier, for at de - med løfte om forskellige privilegier - kunne slå sig ned på hele Amager og Saltholm.

1521 fik de tilsyneladende papir på deres rettigheder, i det mindste er en kladde bevaret, men med kongens fordrivelse i 1523 kom der en del turbulens omkring deres fortsatte bosættelse, og de blev fortrængt til den sydlige del af Amager.

Først i 1547 fik de et nyt papir på deres nu begrænsede rettigheder, men til gengæld med ret til at levere rødder og løg til Københavns Slot. De havde da ejendomsret til hele Store Magleby - som i de efterfølgende århundreder kom til at hedde Hollænderbyen - men Saltholm skulle de dele med de danske bønder i Tårnby Sogn.

Desuden måtte de beholde deres hollandske sprog, retsvæsen og styreform under ledelse af deres selvvalgte schout - den nederlandske benævnelse for en foged.

Jordbrug og mejeridrift var deres vigtigste indtægtskilde og efterhånden fik de skabt Amager om til "Københavns Spisekammer". De kørte til torvs i Hovedstaden med deres produkter to gange om ugen - og det var kvindernes bestilling at varetage selve torvehandlen.

De var ikke fæstebønder, så derfor blev de efterhånden velhavende, hvilket var med til at gøre dem selvsikre i deres væremåde. At hoffet under Frederik den 3. og Christian den 5. fandt fornøjelse i at overvære deres fastelavnsløjer, var med til at styrke deres selvfølelse. De kaldte sig "Kongens Amagere".

Man styrede efter gamle nederlandske love, senere efter Jyske Lov og fra 1683 Christian den 5.'s Danske Lov. Schouten, der var valgt på livstid og ikke havde juridisk uddannelse, var både dommer, sognefoged, skifteforvalter m.m.

Skriveren var ligeledes valgt af Byen. Som medhjælpere havde de syv scheppens, der valgtes for et år ad gangen. Disse 9 mænd havde beføjelser til at ordne alle kommunale anliggender.

Når der skulle laves vedtægter, sammenkaldte schouten 21 mænd, nemlig de tre sidste års syv scheppens. Denne samling kaldtes det store råd.

Det er således ret usædvanligt, at man her har et styre, der har både administrativ, lovgivende og dømmende myndighed. Domme fra Hollænderbyens ret kunne appelleres til Overamtsretten, hvor amtmanden sad som overdommer. Det tilsvarende gjaldt for Tårnby birketing.

Hollænderne havde anderledes arveregler. De havde bl.a. fra middelalderlig nederlandsk ret medbragt den regel, at der var lige arveret for broder og søster, i modsætning til de skandinaviske lande, hvor en broder arvede dobbelt så meget som søsteren. Disse arveregler blev senere også indført i Tårnby Birk.

Ved at værne om traditioner, skikke og ikke mindst sprog lagde de bevidst afstand til de øvrige beboere på Amager. Men angsten for at miste de i 1521 erhvervede privilegier har til stadighed siddet i dem. De havde

en uskreven lov, at Hollænderbyen kun var for hollændere - at man ikke tolererede f.eks. en fremmed gårdmandskone.

Det amagerhollandske samfund trivedes godt, men det fik efterhånden problemer med at skaffe plads til sit fødselsoverskud. I første omgang klarede man det ved at dele gårdene.

Men i 1651 fik 20 familier tilladelse til at flytte ud vest for København, hvor de grundlagde Ny Hollænderby - det senere Frederiksberg. Dette gav albuerum i en årrække, men i slutningen af 1600-tallet, hvor man var oppe på, 99 gårde i landsbyen, blev det vanskeligere for et gårdmandspar med 5-6 voksne børn at få disse placeret standsmæssigt på, en af byens gårde.

Man ønskede jo at blive boende i Hollænderbyen, for det var kun her, at privilegierne og de favorable vilkår eksisterede. Da der kun var et af børnene, der kunne overtage fødegården, måtte de andre søskende prøve at gifte sig til en gård, og når det ikke lykkedes, måtte de søge andre steder hen.

Der var mange unge, der i begyndelsen af 1700-tallet bosatte sig i Dragør, og der var sågar dem, der giftede sig i Tårnby og fæstede en gård her.

Når det siden er sagt, at hollænderne ikke giftede sig med folk fra Tårnby sogn før i 1759, hvor schouten ægtede en fogeddatter fra Sundbyvester, har det altså ikke sin rigtighed. Dette ægteskab var derimod det første, hvor den udensogiske part fik lov at bosætte sig i St. Magleby.

Det specielle amagerhollandske sprog - en blanding af nederlandsk, frisisk og plattysk - anså de som et bolværk mod omgivelserne. Da stiftet ikke ønskede at ansætte nederlandske, calvinistiske præster, blev embedet i Store Magleby besat med lutherske præster fra Hertugdømmerne, der kendte til plattysk og frisisk.

At myndighederne i 1735 tillige indsatte en dansk præst til glæde for den dragørske befolkning, der også søgte kirken, blev opfattet som en fornærmelse og udløste chikanerier mod den arme præst.

I 1811 måtte de dog give afkald på dette selvgjorte sprog som kirke- og skolesprog, ligesom man retsligt i 1817 måtte gå med til at opgive det 300 år gamle schoutembede og lægge sig ind under Amager Birk sammen med Tårnby Birk ved vacance i embedet, hvilket skete 1822.

Således smuldrede amagerhollændernes privilegier og oprindelige kultur, og i 1800-tallet havde man kun fastelavnstraditionerne, navneskikken og de flotte amagerdragter tilbage.

I dag festligholdes fastelavnen stadig, akkurat som den er blevet det i mange år. Og i St. Magleby møder man fortsat personer med navne som Crilles, Dirch, Theis, Neel, Agth og Marchen. Amagerdragterne er derimod gået af brug i løbet af 1800-tallet, men mange kirkedragter ligger dog stadig rundt omkring i skuffer og skabe, og ved højtidelige lejligheder kommer de frem.

Den hollandske indflydelse i Dragør

Allerede i middelalderen var Dragør kendt af omverdenen. Her var en international markedsplads for hanseatiske købmænd, der kom hertil hvert år fra august til oktober for at handle og købe de sild, der var så rigeligt af i Øresund.

Men sildeeventyret ophørte, Hansestædernes privilegier blev ophævet efter Grevens Fejde, og dermed sluttede handelslivet. Tilbage blev kun nogle få fiskere, der blev bofaste i små lerklinede huse langs stranden.

Til Store Magleby - to kilometer fra Dragør - var i mellemtiden ankommet disse nederlændere. De var dygtige og stræbsomme folk, som kunne andet end at dyrke grøntsager.

De kunne også fange ål og sejle, og det er formodentlig dem, der omkring 1600 har anlagt havnen i Dragør, hvorfra de udskibede heste og saltede ål samt førte deres kreaturer til og fra Saltholm.

Hollænderne lagde også Dragør ind under deres hollandske styre. To familier fra Store Magleby bosatte sig på de to gårde, der lå i Dragør, og herfra rekrutteredes i mange år byens fogder. Men efterhånden fik dragørerne hånd i hanke med styring af deres egne anliggender.

Byen blev indtil 1910 styret af en foged, der oftest sad på livstid, og fire byforstandere, der valgtes for et år ad gangen, senere for fire år ad gangen.

Fra slutningen af 1600-tallet skete der en massiv indvandring til Dragør. Der kom mange skåninger, som ikke ville være svenskere, efter at Danmark i 1658 havde måttet afstå Skåne til Sverige.

Efter den skånske krig i 1670'erne kom de som en jævn strøm, der fortsatte helt til 1900-tallet, hvad der må have medvirket til at vedligeholde den østdanske tone i dialekten. Der kom også mange hollændere fra - det efterhånden overbefolkede - Store Magleby.

I begyndelsen af 1700-tallet var der groft skønnet en hollænder i halvdelen af Dragørs huse - og her tænkes kun på gifte, etablerede folk, ikke ugifte tjenestefolk. Størsteparten af dem var kvinder, men det var vel også lettere for en pige at omstille sig til at blive sømandskone end for en ungersvend at skifte om fra at pløje jorden til at pløje søen.

Det var vist nok også attraktivt at gifte sig med en gårdmandsdatter fra Store Magleby, for hun kunne ved arv bringe jord med sig ind i ægteskabet. Jord var nemlig den store mangelvare for Dragørs beboere.

Herefter voksede byen støt og udviklede sig gennem de næste to hundrede år til en driftig søfartsby. En stor del af mændene ernærede sig ved at sejle brænde og korn fra de forskellige provinsbyer til København. Andre tjente penge ved at lodse skibe gennem den smalle sejlrende Drogden.

Dragør tjente også gode penge på at yde bjergningshjælp til de skibe, der ikke sjældent gik på grund uden for sejlrenden. Gennem hele 1700-tallet og en stor del af 1800-tallet blev byens offentlige udgifter finansieret af disse bjergningsindtægter. Dragør var i en periode Danmarks næststørste søfartsby med 92 hjemmehørende sejlskibe.

I slutningen af 1800-tallet gik det stærkt tilbage for Dragør på grund af sejskibenes ophør. De moderne dampskibe udkonkurrerede Dragørs gamle sejskibsflåde og bevirkede tillige tilbagegang for lodseri og bjergningsvæsen. I dag har søfarten ingen betydning for Dragør.

Tårnby Sogn

Befolkningen i de syv landsbyer i Tårnby Sogn - kaldet danskebyerne - var først fæstebønder under Kronen, senere under Møns og Amagerlands Rytterdistrikt, og sorterede dermed under amtsforvalteren og amtmanden for Københavns Amt.

Retsligt udgjorde sognet et birk, Tårnby Birk, med en kongeligt udnævnt birkedommer.

Fra 1822 dannedes Amager Birk af Tårnby Birk og Schoutembedet i Store Magleby.

Nok var bønderne i Tårnby Sogn fæstebønder, men de var ikke vornede og hverken underkastet landmilitis eller stavnsbånd. De havde også arvefæste og midt 1700-tallet overgik de til selveje.

Der skete dog en stærk opsplitning af gårdene, nok grundet i en befolkningstilvækst. Desuden blev en del af jordene til gårdene bortsolgt til hollænderne i Store Magleby.

Bønderne i danskebyerne overtog mange kulturelle træk fra deres naboer i syd.

De lærte sig grøntsagsdyrkning og sad side om side med dem og solgte deres produkter inde på de københavnske torve. De fik samme arveregler som hollænderne - at broder og søster arvede lige. De kopierede hollændernes fastelavnsskikke og man skulle kigge godt efter for at se forskel på de to befolkningsgruppers klædedragter - men der var forskel.

Ligesom i Store Magleby Sogn skete en betydelig indvandring fra Sverige, både til kortvarig ansættelse på gårdene og til permanent bosættelse.

Kastrup udviklede sig fra midten af 1700-tallet til en industriby med anlæggelse af kalkværk, teglværk, fajancefabrik og senere glasværk.

Sundbyerne blev også præget af industri, men først løbet af 1800-årene. Her skete en kolossal befolkningstilvækst af mennesker, der flyttede ud fra den overbefolkede hovedstad. Dette bevirkede, at Sundbyerne i 1896 udskiltes fra Tårnby Kommune og blev en selvstændig kommune, for dog allerede i 1902 at blive indlemmet i Københavns Kommune.

Den stadigt voksende lufthavn har med årene opslugt hele Maglebylille samt store dele af Kastrup og Ullerup. Og på det sidste har landanlæg til Øresundsbroen snuppet et godt stykke af den gamle Tårnby landsby.